

L'oratori de Santa Magdalena del Puig d'Inca (s. XIII). Transformació, restauracions i pèrdues patrimonials (1885-1934)*

FRANCESCA TUGORES TRUYOL

Introducció

La restauració monumental s'inicia a Mallorca, com a la resta d'Espanya, arrel de les corrents romàntiques que preconitzen una recuperació del passat, i que focalitzen en els immobles gòtics les seves actuacions, aplicant el criteri de restauració en estil que havia defensat Eugène Viollet-le-Duc a França.¹ A Mallorca, la Renaixença impulsa des de la meitat del segle XIX la revalorització i restauració dels immobles gòtics,² començant pels més importants (la Catedral, la Llonja, el Castell de Bellver o el Palau de l'Almudaina). A les dues darreres dècades del segle aquest interès s'amplia a la totalitat dels temples gòtics, que esdevenen un símbol dels ideals del moment, ocupant-se especialment dels espais relacionats amb l'època de la conquesta catalana, com són la Cova de Sant Martí d'Alcúdia, els castells del Rei a Pollença o el d'Alaró, i les esglésies de repoblació i petits oratoris.

Les intervencions voldran recuperar la lectura original de l'immoble, sacrificant sovint afegits realitzats en època moderna i fins i tot altres d'originals, que es trobaven malmesos pel temps. Serà habitual la pavimentació i repicat de murs, a voltes emblanquinats en època moderna, i la substitució de les cobertes, per millorar l'estat general dels immobles.

En el cas de l'oratori de Santa Magdalena del Puig d'Inca es distingeixen diferents actuacions de reparació i modificació al llarg dels segles, així com una restauració

* Vull agrair la seva col·laboració a mossèn Santiago Cortès, Miquel Àngel Capellà, Carme Colom i Maria Magdalena Riera. A Antoni Planas i Bartomeu Bestard les seves aportacions en matèria d'heràldica, a Joana Maria Palou i Rosa Aguiló les facilitats d'accés al fons Ysasi del Museu de Mallorca, i als hereus de Rafael de Ysasi l'autorització de la publicació de les seves il·lustracions.

¹ I. ORDIERES: *Historia de la Restauración Monumental en España (1835-1936)*, Madrid, 1995; N. PEVSNER: *Ruskin and Viollet-le-Duc. Englishness and Frenchness in the Appreciation of Gothic Architecture*, Londres, 1969; C. BRANDI: *Teoría de la restauración*, Madrid, 1999; I. GONZÁLEZ-VARAS: *Restauración monumental en España durante el siglo XIX*, Valladolid, 1996.

² S'ha parlat de la Renaixença mallorquina com a un moviment minoritari i sobretot literari, malgrat tindrà un reflex en la protecció monumental. La revista *La Palma* en fou el nucli aglutinador i Josep Maria Quadrado un dels seus protagonistes. J. MELIÀ: *La Renaixença a Mallorca*, Palma, 1968.

planificada a partir de 1885, que dona inici a la transformació definitiva de l'oratori, realitzada al llarg del segle XX.

Intervencions de conservació i altres actuacions (S. XIV-XIX)

L'oratori de Santa Magdalena fou construït entre els segles XIII i XIV,³ segons les característiques dels temples de repoblació,⁴ essent ocupat durant segles per diferents comunitats:⁵ primer una de monges clarisses (1491-1526), que l'abandonarien per manca de recursos hídrics traslladant-se a l'Església d'Esporles, Nostra Senyora de l'Olivar. L'any 1530 és concedit el seu ús a la comunitat de Jerònimes de Palma, que hi envia sis religioses i que possiblement reconstrueix un dels arcs apuntats, on deixarien inscrita aquesta data. Aquesta comunitat hi roman només durant quatre anys, també a causa de la manca de recursos disponibles adalt del Puig. El seu trasllat a Sant Bartomeu d'Inca es produeix el 1534, on es trobava l'oratori d'aquest nom i on fundaran un nou monestir.

El testimoni del bisbe Diego de Arnedo amb motiu de la seva visita pastoral l'any 1570 dona notícia de l'estat de l'església, "tota ruit et proxima ruina minatur",⁶ descrivint l'aigua escolant-se sobre l'altar major i el paviment en males condicions. Una notícia similar consta de 1574, moment de la reconstrucció de l'altre arc apuntat original, segons una inscripció que serà esborrada més tard.

L'any 1599 el bisbe Vich i Manrique visita el Puig, on localitza unes despulles humanes que fa traslladar a una fossa en el sòl: "Attenant que en esta Iglesia de Santa Magdalena se troban alguns ossos humans, los quals se té opinió que son de algunes monges, com antiguament haja stat allí monestir de Monges de Santa Magdalena, ordenà qués faci en dita Iglesia una fossa i que en aquella sien possats i enterrats los dits ossos".⁷ Rafael Isasi explica la troballa de la fossa, l'any 1934 quan es rebaixa el paviment, i el trasllat de les despulles a un nínxol a la paret, on se situa una làpida. També apareixen diverses restes ceràmiques que l'autor dibuixa, escudelles de producció catalana i valenciana dels segles XV i XVI,⁸ que no podem precisar si pertanyen a una o altra

³ J. COLI: *Historia del puig de Santa Magdalena de Inca*, Inca, 1970, 14-15.

⁴ J. M. PALOU: "Notas sobre la arquitectura religiosa de la colonización catalana en Mallorca: siglos XIII y XIV", *Mayurqa*, 1976, 221-263; J. M. PALOU: "Les esglésies de la repoblació de Mallorca", *Commemoració del 750è aniversari de la Bul·la del papa Innocenci IV 1248-1998*, Palma, Consell de Mallorca, 1998; F. ESTEVE; G. ALOMAR: *Pequeñas iglesias de los repobladores de Mallorca: siglos XIII y XIV*, Palma, 1954; M. BERNAT; J. SERRA: "L'església del Prat de Sant Jordi segons els apunts de Rafael de Ysasi a Oratorios Primitivos de Mallorca", *VII Congrés El Nostre Patrimoni Cultural: arquitectura i enginyeria popular*, Palma, 2006, 15-42.

⁵ La monografia històrica més important sobre l'oratori és l'obra de Joan Coli (J. COLI: *Historia del puig de Santa Magdalena de Inca*, Inca, 1970), que ha estat posteriorment revisada per diversos autors (P. FIOU TORNILA: *Puig de Santa Magdalena*, Inca, 1991; B. MARTÍNEZ: "L'oratori del Puig d'Inca de Santa Magdalena "lo puig d'Inca": fets històrics i arquitectura religiosa", *VII Congrés El Nostre Patrimoni Cultural: arquitectura i enginyeria popular*, SAL, Palma, 2006, 71-88). Altres estudis l'han abordat des de diferents perspectives. M. ESCANELLAS: *Arquitectura religiosa a Inca i als seus voltants*, Inca, 1991; A. GILI: "Monges clarisses en el puig d'Inca", *II Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1995.

⁶ J. COLI: *Historia...*, 43; L. PÉREZ: *Visita pastoral a les parròquies de la part forana de Mallorca l'any 1641*, Mallorca, 1996; J. ESTELRICH I COSTA: *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572)*, Palma, 1963-1969.

⁷ J. COLI: *Historia del puig...*, 18.

⁸ RAFAEL DE YSASI: *Cerámica siglo XV*, quadern manuscrit, llegat Ferran Pujalte, s/f, 1935.

comunitat, o al moment de la realització de la fossa degut a la manca de dades sobre la treballa, que es descriu amb un simple comentari manuscrit: “fragmentos de cerámica y huesos humanos hallados en la restauración de 1934”.⁹

Després de l'abandó del Puig per part de les dues comunitats religioses, els Jurats d'Inca hi estableixen una escola de gramàtica, que romandria oberta entre 1534 i 1700 aproximadament. D'aquesta època daten algunes notes sobre l'estat ruïnós del temple i les cases (1588) i de l'any 1602 sabem que “va a la ruina per haver moltes teules i bigues rompudes”. L'any 1613 es constata que si no s'actua, “tot caurà”, fet que es confirma l'any següent, en què “cavan ya algunes bigues de la Iglesia”. Notícies semblants es recullen de 1627, 1628, 1629, 1632, 1645, fins al punt que l'any 1696 “sols les dos arcades de la Iglesia se aguanten y tot está en descobert y se amolla”.¹⁰

Desconeixem si es va realitzar cap reforma en aquest moment, però hem de suposar que alguna acció degué aturar l'estat dramàtic del temple que es descriu. Cal apuntar, en aquest sentit, que l'arc rebaixat del primer tram -amb pilars de capitells foliats- i el cor que sustenten, podrien datar d'aquesta cronologia, però les fonts no ens donen cap llum sobre la seva construcció.

Malgrat les actuacions descrites, l'originalitat de la fàbrica devia conservar-se en gran part a finals del segle XIX, al menys pel que fa als sostres originals, que havien estat apedaçats repetidament, sense produir-se una substitució completa dels llenyams. Jeroni Berard descriu l'any 1769 l'estat d'un “techo y fábrika cuasi derruido sin más bóveda que maderaje y cañisada vieja”.¹¹

En els anys vuitanta del segle XIX l'Arxiduc Lluís Salvador parla detalladament del seu estat de conservació, en un moment en què s'estava arreglant el camí del Puig per poder emprendre la restauració. De l'oratori, en destaca al paviment de l'entrada, la roca natural que en sobresortia i que “en determinados lugares sustituye incluso al enlucido trispol”,¹² element que serà posteriorment regularitzat. També descriu el cor, l'arc rebaixat i els capitells foliats, elements que més tard desapareixen en favor d'un tercer arc apuntat. Del sostre enteixinat, en destaca “las vigas con adornos entrecruzados en rojo, rosa, blanco y verde”, descripció de la policromia que permet completar el dibuix sense color d'aquests elements que publica Ferrà en el BSAL.¹³

⁹ RAFAEL DE YSASI: *Oratorios primitivos de Mallorca*, circa 1900-1928, Museu de Mallorca, Ysasi/1, Nig. 27634, 9.

¹⁰ J. COLI: *Historia...*, 43.

¹¹ J. BERARD: *Viaje a las villas de Mallorca*, 1769, Palma, 1983, 263.

¹² L. S. HABSBURG-LORENA: *Las Baleares descritas por la palabra y el grabado*, Palma, 1987, 395.

¹³ B. FERRÀ: “Techos artísticos en la isla de Mallorca”, *BSAL*, X, Palma, 1901, 274.

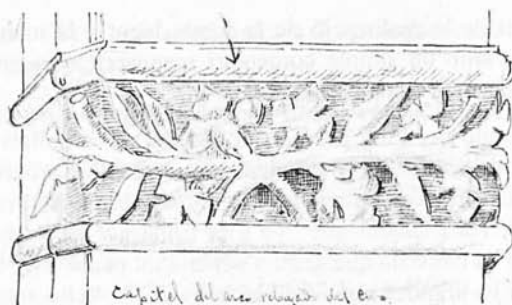

Fig. 1. Detall del capitell esculturat que decorava l'arc diafragma del primer tram, segons dibuix de Rafael Isasi (R. ISASI: *Oratorios primitivos...*, © R. Isasi/Museu de Mallorca).

Estanislaou de Koska Aguiló descriu l'immoble l'any 1890,¹⁴ on per “tantes mudances y moviment per forsa s'en havia de ressentir s'edifici; cadescú (sic) l'ha refet y modificat segons els seus medis y ses seues necessitats, y lo qu'are en queda, part nou y part apedassat, no té forma de res”, però puntualitza que, pel que fa a l'església “amb poca despesa se li podria retornar encara tota sa fesomia de quan la feren”. També descriu l'estat del sostre, que suportat per “dos archs ojivals desnus y reforsats, que arranquen casi d'en terra, sostenen s'embigat des sòtil, format per dos vessants matejos de sa taulada, sense artesonat ni res, conservant empero qualche llenyam escuts pintats y altres senyals de una decoració policroma arabescada; un tercer arch escassá molt rebaixat, partint de damunt dos capitellets de fuyes de cart esculturades, aguanta es pis del chor, que no se comunica ab l'iglesia mes que per dues finestres llargueres, y ve á fer com una especie de atri o compartiment separat, ahont serveixen de pedrís natural ses roques que hi surten d'en terra, mal adobades ab quatre cops de picassa”. En descriure la façana, parla de sa campana vella, que penja “tota esmorrallada y croxida”. Pel que fa als altars i retaules, diu Aguiló que “no cal parlarne sisquera, tan pobres són i desdixats”, destacant-ne només la imatge barroca de Santa Magdalena, que així i tot acusa repintats poc afortunats.

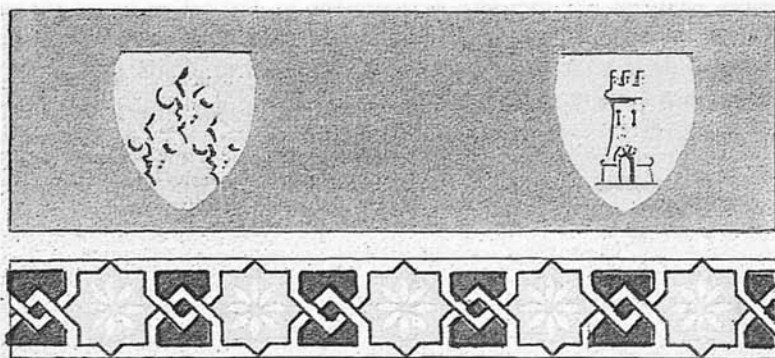

Fig. 2. Dibuix de l'enteixinat de Santa Magdalena del Puig d'Inca realitzat per Bartomeu Ferrà (B. FERRÀ: “Techos artísticos ...”).

¹⁴ E. DE K. AGUILÓ: “Excursió a Inca y a'n es Puig de Santa Magdalena”, *BSAL*, III, juny 1890, 253-257.

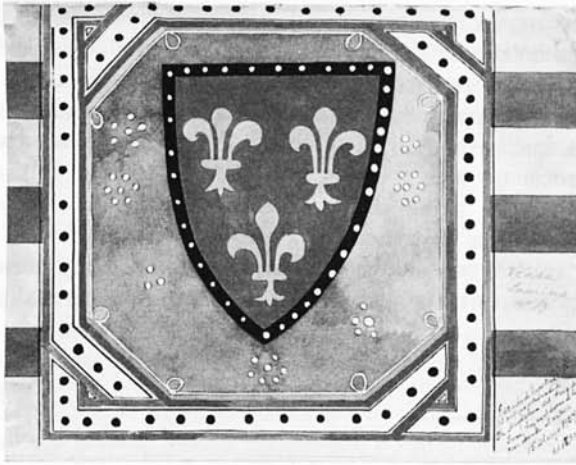

Fig. 3. Dibuix de la decoració policroma d'una biga de l'oratori representant les armes de Zaforteza, avui desapareguda (R. ISASI: Oratorios primitivos... © R. Isasi/Museu de Mallorca).

III. El projecte de restauració i l'actuació de la Comissió de monuments

De l'any 1885 daten les primeres notícies de la restauració de l'oratori, que "tratan de empezar por el tramo que ocupa el altar mayor, cuya cubierta ruinosa se levantará á mayor altura",¹⁵ possiblement amb projecte de Bartomeu Ferrà. Aquest, narra a un dels articles de la sèrie "Techos artísticos de Mallorca" com "al restaurar este santuario, el año 1885, intervino á mis instancias dicha Comisión de Monumentos, pero las obras no se ejecutaron con arreglo á mi dictamen, que era el aprobado por la misma".¹⁶ Aguiló completa la informació explicant que aquesta iniciativa sorgia d'un benefactor i de l'Ajuntament, que cridaren Bartomeu Ferrà per obtenir el seu dictamen. De fet, cal destacar la intervenció d'aquesta entitat, la Comissió Provincial de Monuments, que actuà ben contades ocasions en cas de restauracions, i encara menys si es tractava d'immobles situats fora de Palma.¹⁷

De les obres en sorgeix una Memòria, "que presentà per escrit dia 15 de novembre de 1884, acompanyada des plans corresponents, que se conserven encara exposats á sa casa de la vila, (que) consistia principalment, a demás de ses que reen tan sols de pura reparació, ab s'arreglo y decorat de l'iglesia, en fer alguns dormitoris pels pelegrins que hi volguessen romandre, ab axecar una torre mirador".¹⁸ Malgrat aquestes notícies aïllades, no sabem com es va dur a terme aquest primer projecte.

¹⁵ S.A.: "Sección de Noticias", *BSAL*, I, 7, 1885, 7; Per altra banda, Juan Colí narra que la iniciativa va sorgir l'any 1882 des de l'Ajuntament de la vila, que va designar una comissió municipal per vigilar les obres, elegint a l'efecte als regidors Pedro Balle, Juan Estrany, Juan Alzina i Gabriel Seguí, i als ciutadans Antoni Coll (prevere), Juan Ribas, Pedro J. Bennassar i Bernadí Salas (J. COLÍ: *Historia...*, 49)

¹⁶ B. FERRÀ: "Techos artísticos...", 2.

¹⁷ J. MORATA: "La Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de las Baleares (1844-1987)", *Actas del XIII Congreso Nacional del Comité Español de Historia del Arte, Ante el nuevo milenio: raíces culturales, proyección y actualidad del arte español*, Granada, 2000, 1143-1146.

¹⁸ E. DE K. AGUILÓ: "Excursió a Inca...", 253-257.

L'any 1891 es reprèn la iniciativa, a càrrec de l'Ajuntament,¹⁹ i l'any següent *El Católico Balear* dona notícia de l'inici de les obres segons plànols de Ferrà.²⁰ El mes de maig del mateix any, és Ferrà qui comunica a la Comissió Provincial de Monuments de la direcció de les obres, que impliquen reconstrucció del sostre i disseny del nou retaule. A més, informa de la iniciativa d'un membre de l'obreria que havia aconseguit aturar, consistent en enderrocar els arcs apuntats i el cor.²¹ El mes de juny del mateix any la Comissió rep missiva del batlle d'Inca anunciant que s'havien acceptat totes les recomanacions realitzades per Bartomeu Ferrà i Álvaro Campaner.²² El mes de juliol els delegats de la Comissió realitzen una vista d'obres a l'oratori, Ferrà presenta el disseny del nou retaule, que s'aprova per unanimitat²³ i el mes de desembre es realitza una nova visita d'obres.²⁴

¹⁹ "La Corporación municipal de Inca, a propuesta del Alcalde, aprobó el nombramiento de una obrería integrada de varios vecinos, con intervención de la Corporación municipal, para que tenga a su cuidado la dirección, mejora y conservación del oratorio de Santa Magdalena, quedando constituida por los señores Rdo. D. Antonio Coll, D. Juan Ribas, D. Jaime Armengol, D. Jaime Pujadas y D. Bernardino Salas", 08/04/1891, J. POU MUNTANER: *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX*, VIII (1891-1895), Palma, 1990, 40.

²⁰ "Publica *El Católico Balear* que han dado comienzo las obras de restauración y conservación del oratorio de Santa Magdalena, en el Puig d'Inca, con sujeción al plano que en 1884 levantó D. Bartolomé Ferrà Perelló", 12/04/1892, J. POU MUNTANER: *Noticias y relaciones...*, 140.

²¹ "El infrascrito Vocal-Secretario dió cuenta de haber sido llamado en consulta facultativa, para dirigir los trabajos de reconstrucción del tejado y del retablo en el antiguo Oratorio de santa Magdalena del Puig d'Inca; teniendo el sentimiento de manifestar que un respetable miembro de aquella Obrería le mostró empeño en que se derribaran los arcos apuntados y el coro, para reconstruirlo todo de otra forma. Cuya proposición considerándola atentatoria á la debida conservación de aquel histórico, y, aunque sencillo, muy caracterizado edificio, se opuso en nombre propio y en calidad de miembro de esta Comisión; y cuyo superior criterio sometió este asunto. El Sr. Quadrado se hizo cargo de las razones que aconsejan nuestra intervención en las proyectadas obras con el fin de que se realicen en condiciones de acierto; y habiéndose deliberado acerca de los medios que serían más prudentes para conseguirlo, se comisionó al Sr. Campaner y al que suscribe para que se encarguen de vigilar y dirigir las citadas obras; y se acordó pasar un oficio de advertencia al Sr. Alcalde de Inca recomendándole el cumplimiento de las disposiciones vigentes en la materia; sin perjuicio de que más adelante, esta Comisión jire una visita á dicho Santuario", AGCM, Actes de la Comissió de Monuments, s/f, 05/05/1892.

²² "Dióse cuenta de otro oficio recibido del Sr. Alcalde de Inca, contestando al de esta Comisión relativamente á las obras de restauración del Oratorio del Puig de Santa Magdalena, "que el magnífico Ayuntamiento de aquella villa había acordado el exacto cumplimiento de lo prevenido, sobre el modo de realizar aquellas obras, y aceptando con sumo agrado la meritísima intervención y cooperación de los delegados al efecto Sres. Campaner y Ferrà". A instancias de ambos se designó al Sr. Guasp para que se agregara á la subcomisión pasando a visitar las obras y a resolver lo conveniente á la reconstrucción del retablo cuyo proyecto había sido encargado por la Obrería al infrascrito Secretario", AGCM, Actes de la Comissió de Monuments, s/f, 03/06/1892.

²³ "El infrascrito dió cuenta de haber girado una visita de inspección á las obras del Puig de Santa Magdalena con los Señores de la sub-comisión D. Álvaro Campaner y D. Juan Guasp el trece de Junio próximo pasado y otra individualmente el día veintisiete del mismo. Presentó además el proyecto de nuevo retablo cuyo estudio tenía encomendado, sometiéndolo al examen de esta Comisión, la cual después de examinarlo con mucho agrado, se dignó aprobarlo por unanimidad", AGCM, Actes de la Comissió de Monuments, s/f, 04/07/1892; "Publica el Diario de Palma que con destino al nuevo retablo del oratorio del Puig de Santa Magdalena (Inca) ha pintado D. Salvador Torres unas tablas, representando el Calvario y los santos patronos de Inca Abdón y Senén", 17/12/1892, J. POU MUNTANER: *Noticias y relaciones...*, 204. A partir de fotografies antigues es pot comprovar que el retaule major ha estat modificat en diverses ocasions, patint repintats i afegits des de la seva construcció a finals del segle XIX,

L'any 1900 es beneeixen les obres de restauració,²⁵ consistents en una renovació total de les cobertes, justificada per Ferrà perquè el seu "estado ruinoso hizo necesaria su reconstrucción",²⁶ ubicant les bigues antigues a la sagristia situada al sud de l'oratori. Isasi les descriu en les seves successives visites, i per les seves notes sabem que al menys una amb l'escut Zaforteza hi era l'any 1927.²⁷

De fet, Isasi comenta que aquest motiu és idèntic al que se trobava en algunes bigues de l'oratori de Sant Jordi des Prat²⁸ que havien estat traslladades a Son Berga d'Establiments.

Les crítiques a aquesta modernització, i sobretot al canvi de cobertes, es produeixen ja des dels anys posteriors a la seva realització. Rafael Isasi escriu que les noves "vigas de pino quizás no duren veinte años, mientras que las anteriores llevan la friolera de 620 y aún permanecen firmes".²⁹

Marcel Durliat descriurà la intervenció com a "una restauració abusiva, feta l'any 1885, (que) ha relegat sota uns coberts algunes bigues adornades d'una decoració pintada del segle XIV, a base d'enflocadures i blasons, i ha dissimulat sota l'emblanquinat les dates de 1530 i 1574 que recordaven una reconstrucció dels arcs diafragmes de la nau".³⁰

Cal dir que aquestes bigues es podien veure encara l'any 1976, quan Joana Maria Palou i Lluís Plantalamor les descriuen: "sólo pueden distinguirse ya algunos restos de la decoración de la techumbre de este edificio. Las vigas presentan en sus caras laterales, un fondo de color gris, con dos cartelas rojas que enmarcan otros tantos escudos amarillos, que presentan una torre y tres flores de lis respectivamente. En la cara inferior de las vigas, vemos estrellas de ocho puntas entrelazadas, en rojo, azul y blanco; las estrellas están centradas con rosetas".³¹ Actualment, una inspecció ocular de l'oratori, sagristia i dependències annexes no mostra cap resta semblant, pel que hem de deduir que han estat retirades durant alguna de les reformes realitzades en el darrer terç del segle XX.

essent daurat el 1948 (J. COLI: *Historia...*, 50); Per l'activitat retaulística de Bartomeu Ferrà, vegeu C. CANTARELLAS.: "Bartolomé Ferrá y el neogótico en Mallorca", *Mayurqa*, IX, 1972, 117-137.

²⁴ "El infrascrito Secretario dió cuenta de haber girado una visita a las obras del Santuario de Santa Magdalena del Puig d'Inca, en cumplimiento del cargo que referente á las mismas, esta Comisión le tiene confiado", AGCM, Actes de la Comissió de Monuments, s/f, 03/12/1892.

²⁵ "El obispo de esta diócesis procedió al acto de bendición del oratorio de Santa Magdalena de Inca por su parte exterior, interior, retablo del altar mayor y demás capillas e imágenes de los santos, en cuyo acto actuaron de padrinos D. Manuel Fuster, D. Jaime Frasquet, D. Manuel Villalonga, D. Juan Alzina, D. Rafael Ramis, D. Joaquin Gelabert y las señoras doña Consuelo Dounet de Morera, Doña María Bennásar de Fiol, Doña María Ferrer de Salas y D. Juan Fiol y Doña Juana Vidal, respectivamente hijos los dos últimos de los notarios con residencia en esta ciudad", 04/06/1900, J. POU MUNTANER: *Noticias y relaciones...*, 237.

²⁶ B. FERRÀ: "Techos artísticos...", 2.

²⁷ J. M. BOVER DE ROSSELLÓ: *Nobiliario mallorquín: dedicado á la reina nuestra señora*, Palma, 1850; S. FELIU DE CABRERA I QUADRENY: *Armorial de la provincia de Baleares*, Palma, 1956.

²⁸ M. BERNAT; J. SERRA: "L'església del Prat de Sant Jordi...", 15-42.

²⁹ RAFAEL DE YSASI: *Oratorios primitivos...*, 9.

³⁰ M. DURLIAT: *L'art en el Regne de Mallorca*, Mallorca, 1964, 100.

³¹ J. M. PALOU; L. PLANTALAMOR: "Techumbres mudéjares en Mallorca", *Mayurqa*, 12, Palma, 1974, 164.

IV. La intervenció de 1934

L'any 1934 s'emprèn una nova obra, consistent en rebaixar 20 cms. el paviment de l'oratori, que serà supervisada per la Comissió de Monuments.³² Durant les obres, es localitzen els enterraments abans esmentats. El mateix any es traslladen les despulles a un nínxol a la paret, on se situa una inscripció que en dona notícia, i es localitzen les ceràmiques abans descrites.

També es retallen els arcs apuntats de l'oratori en xamfrà, i possiblement hauria estat eliminat en aquest moment el cor i l'arc rebaixat, essent substituït per un d'apuntat, fet que sembla confirmat pel testimoni de Coli, que parla de la construcció de "un arco nuevo".³³ El que és cert és que Isasi encara dibuixa l'arc rebaixat l'any 1934, i que actualment ja no existeix.

Cal fer esment a la darrera reforma realitzada l'any 1993, realitzada sense estudis d'arqueologia vertical ni de subsòl, que si bé, probablement, no ha fet desaparèixer cap element original que no ho hagués fet anteriorment, tampoc no ha ajudat a potenciar la lectura de l'oratori primitiu, amb paviments i elements de mobiliari litúrgic nous que donen a l'immoble uns acabats decissivament contemporanis, poc adequats per un edifici d'aquesta cronologia.

V. Conclusions

Malgrat les contínues reparacions realitzades al llarg dels segles, la modernització de l'oratori de Santa Magdalena d'Inca s'ha produït en poc més de cent anys, període en el que han desaparegut alguns dels seus elements originals més preuats que encara existien a finals del segle XIX. La seva transformació és tan radical que, de l'immoble original, se'n conserva poc més que les quatre parets que el sustenten.

Restaria clarificar el perquè de la decoració heràldica amb les armes de Zaforteza en l'enteixinat medieval, dones no es coneix cap relació de l'oratori amb aquesta família ni pel que fa a la seva construcció ni amb les comunitats de monges que hi van romandre.

Per acabar, cal remarcar que es tracta d'un cas significatiu de la dialèctica que es produeix al llarg del segle XIX i bona part del XX entre uns pocs erudits, partidaris d'aplicar un criteri adequat en les restauracions, i les institucions i particulars que les duen a terme, sovint motivades per qüestions purament funcionals, quan no pretenen la desaparició intencionada de certs elements. Malauradament, serà habitual la realització de tot tipus d'intervencions arquitectòniques sense cap tipus de tutela ni estudi previ, fet que sempre va en contra de la conservació del patrimoni.

³² "El Sr. Isasi expuso a los reunidos las obras de nueva pavimentación que se están llevando a cabo en el Santuario de Santa Magdalena, en Inca", AGCM, Actes de la Comissió de Monuments, s/f, 19/05/1934.

³³ J. COLI: *Historia del puig...*, 76.

Fig. 4. Dues de les peces localitzades en el subsòl de l'oratori durant les obres de pavimentació YSASI: *Ceràmica siglo XV...*). A dalt, escudella de llambreg, de producció valenciana amb decoració vegetal, datada a la segona meitat del segle XV.

AA. VV.: *Sicilia y la Corona de Aragón. Rutas mediterráneas de la cerámica*, València, 1999, 414-415.

M. MESQUIDA GARCÍA: *La cerámica dorada. Quinientos años de su producción en Paterna*, Paterna, 2001, 76. La segona peça és una escudella de llambreg, de producció catalana amb decoració geomètrica realitzada a pinta-pinzell, datada en el segle XVI

J. LLORENS: *Ceràmica catalana de reflex metàl·lic. Segles XV al XVII*, Barcelona, 1989.

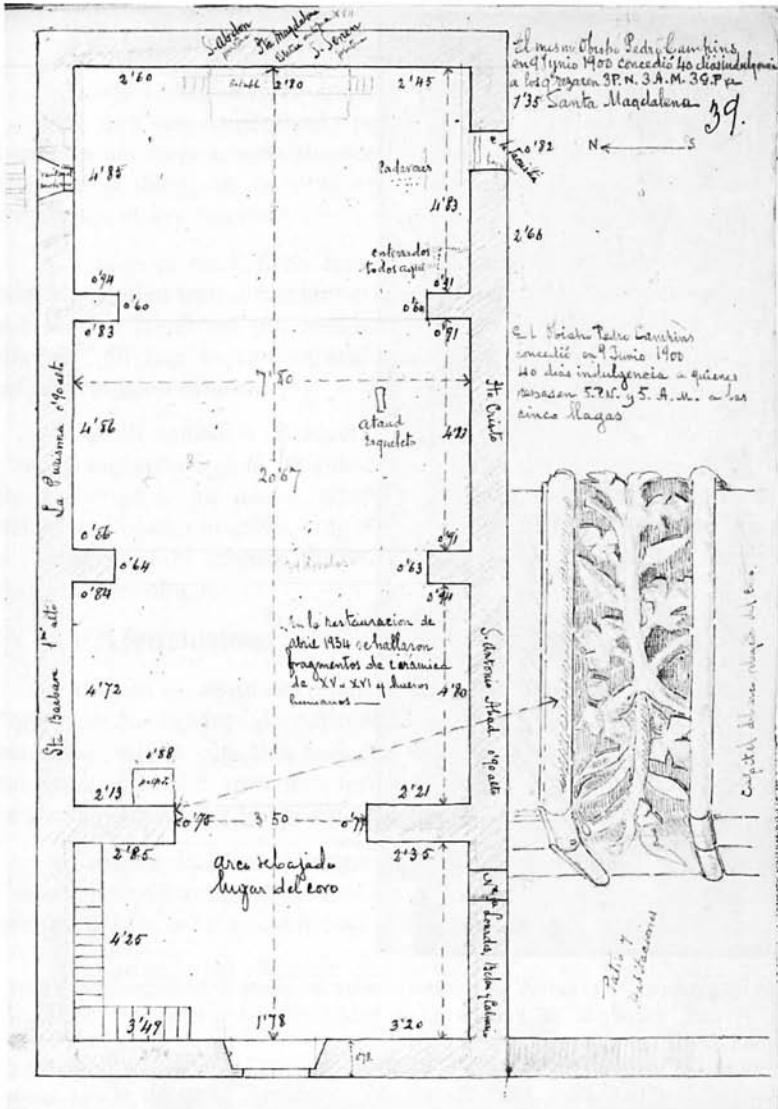

Fig. 5. Planta de l'oratori dibuixada per Rafael Isasi. En aquesta il·lustració es constata l'estat l'any 1934 del primer tram, amb el cor suportat per un arc rebajado de pilastres amb capitells foliats. L'accés al cor es realitzava, segons aquest dibuix, per una escala interior. No obstant, una visita a l'oratori permet localitzar una escala per accedir-hi des del cos annexe al temple, junt on Isasi dibuixa un accés. En aquesta planta Isasi documenta també el lloc exacte de la troballa de despulles i ceràmica. R. YSASI: *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca.

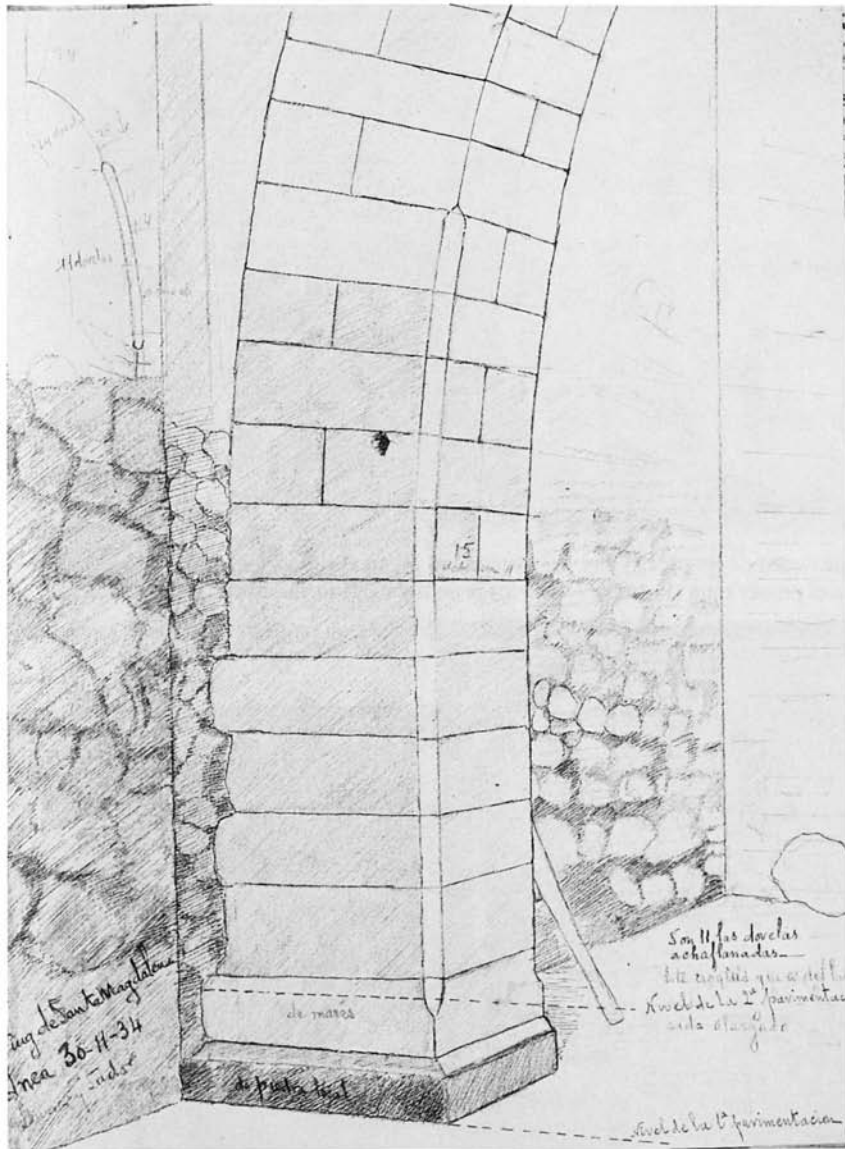

Fig. 6. L'any 1934 es rebaixa el paviment i s'escairen els arcs en xamfrà. R. ISASI: *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca.

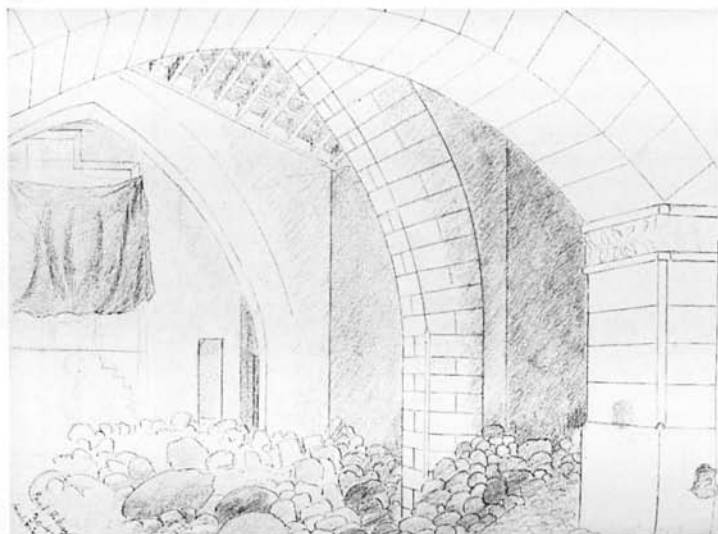

Fig. 7. Dibuix de l'estat de les obres l'any 1934 mentre es rebaixava el trespol, i on es constata encara l'arc rebaixat en el primer tram (R. ISASI: *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

Fig. 8. Estat de l'oratori l'any 1927 (R. ISASI: *Oratorios primitivos...* © R. Isasi/Museu de Mallorca).

Fig. 9. Fotografia que forma part dels béns de l'oratori.

Fig. 10. Imatge actual de l'interior, on es constaten els acabats actuals.

VI. Fonts i bibliografia

AGCM: Arxiu General del Consell de Mallorca

AMI: Arxiu Municipal d'Inca

E. DE K. AGUILÓ: "Sobre l'oratori de Santa Magdalena d'Inca", *BSAL*, XVIII (1920-1921), 247-248.

E. de K. AGUILÓ: "Excursió a Inca y a'n es Puig de Santa Magdalena", *BSAL*, III, juny 1890, 253-257.

J. BARBERÍ: *Vida de la Venerable Sor Clara Andreu*, amb apèndix històric d'Inca, Guasp, 1807.

J. BERARD: *Viaje a las villas de Mallorca, 1769*, Palma, Ajuntament de Palma, 1983.

M. BERNAT; J. SERRA: "L'església del Prat de Sant Jordi segons els apunts de Rafael de Ysasi a Oratorios Primitivos de Mallorca", *VII Congrés El Nostre Patrimoni Cultural: arquitectura i enginyeria popular*, Palma, 2006, 15-42

J. M. BOVER DE ROSSELLÓ: *Nobiliario mallorquí: dedicado á la reina nuestra señora*, Palma, 1850

C. BRANDI: *Teoría de la restauración*, Madrid, 1999.

C. CANTARELLAS: "Bartolomé Ferrá y el neogótico en Mallorca", *Mayurqa*, IX, Palma, 1972, 117-137.

J. COLI: *Historia del puig de Santa Magdalena de Inca*, Inca, 1970.

M. DURLIAT: *L'art en el Regne de Mallorca*, Mallorca, 1964, 100.

M. ESCANELLAS: *Arquitectura religiosa a Inca i als seus voltants*, Inca, 1991.

F. ESTEVE; G. ALOMAR: *Pequeñas iglesias de los repoblaores de Mallorca: siglos XIII y XIV*, Palma, 1954.

J. ESTELRICH I COSTA: *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572)*, Palma, 1963-1969.

S. FELIU DE CABFRERA Y QUADRENY: *Armorial de la provincia de Baleares*, Palma, 1956.

B. FERRPÀ: "Techos artísticos en la isla de Mallorca", *BSAL*, X, 274, Palma, 1901, 2.

P. FIOL TORNILA: *Puig de Santa Magdalena*, Inca, 1991.

A. GILI: "Monges clarisses en el puig d'Inca", *II Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1995.

I. GONZÁLEZ VARAS: *Restauración monumental en España durante el siglo XIX*, Valladolid, 1996.

L. S. HABSBURG-LORENA: *Las Baleares descritas por la palabra y el grabado*, Palma, 1987, 395.

P. J. LLABRÉS; R. ROSSELLÓ: *Inca en la història, 1229-1349*, Inca, 1998.

B. MARTÍNEZ: "L'oratori del Puig d'Inca de Santa Magdalena "lo puig d'Inca": fets històrics i arquitectura religiosa", *VII Congrés El Nostre Patrimoni Cultural: arquitectura i enginyeria popular*, Palma, 2006, 71-88

J. MELIÀ: *La Renaixença a Mallorca*, Palma, 1968.

J. MORATA: "La Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de las Baleares (1844-1987)", *Actas del XIII Congreso Nacional del Comité Español de Historia del Arte, Ante el nuevo milenio: raíces culturales, proyección y actualidad del arte español*, Granada, 2000, 1143-1146.

I. ORDIERES: *Historia de la Restauración Monumental en España (1835-1936)*, Madrid, 1995.

J. Mª PALOU: "Notas sobre la arquitectura religiosa de la colonización catalana en Mallorca: siglos XIII y XIV", *Mayurqa*, Palma, 1976, 221-263.

J. Mª PALOU; L. PLANTALAMOR: "Techumbres mudéjares en Mallorca", *Mayurqa*, 12, Palma, 1974, 143-166

J. Mª PALOU: "Les esglésies de la repoblació de Mallorca", *Commemoració del 750è aniversari de la Bul·la del papa Innocenci IV. 1248-1998*, Palma, 1998.

L. PÉREZ: *Visita pastoral a les parròquies de la part forana de Mallorca l'any 1641*, Mallorca, 1996.

- N. PEVSNER: *Ruskin and Viollet-le-Duc. Englishness and Frenchness in the Appreciation of Gothic Architecture*, Londres, 1969
- J. POU MUNTANER: *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX, VIII (1891-1895)*, Palma, 1990
- S.A.: "Sección de Noticias", *BSAL*, I, 7, Palma, 1885, 7.

RESUMEN

El oratorio de Santa Magdalena del Puig d'Inca (Mallorca) se construyó en el siglo XIII según la estructura de las Iglesias de Repoblación. Este artículo aborda el proceso de transformación y las restauraciones proyectadas en este inmueble, sobre todo en lo que se refiere a las realizadas a finales del siglo XIX. En ese momento el oratorio conservaba algunos elementos medievales de relevancia, que acabarán desapareciendo como fruto de la restauración.

ABSTRACT

The oratory of Santa Magdalena del Puig d'Inca (Mallorca) was built in the 13th century following the structure of the Repoblació churches. This article deals with the transformation and restauration process developed at the end of the 19th century. In that time, this building still preserved some important medieval elements which dissappeared as a consequence of the restauration.